ترجمة أسماء الإله من العبرية الى العربية
دراسة ترجمية مقارنة تطبيقية

م. م. وسام عبد الستار دواح

جامعة بغداد/ كلية اللغات/ قسم اللغة العبرية

wemaster1977@gmail.com

Mobile : 07707177525

تاريخ الاستلام :23 / 3/ ٢٠٢٠

تاريخ القبول : ٢٤/ ٤/ ٢٠٢٠٤

الخلاصة :

يتناول هذا البحث موضوع ديني مهم ومقدس لدى اليهود وهو موضوع أسماء الإله في اللغة العبرية وترجمته الى العربية ، ويتضمن محاور هي اسم الإله في اسفار العهد القديم وهي عديدة وذات دلالات متنوعة ومحتوى تكويني مختلف من حيث تنوع الصفات المنسوبة للإله عند اليهود ووجود التناقضات في هذه الصفات مع ذكر جميع الأيات التي وردت فيها هذه الصفات ، كشواهد على ذلك ، أما المحور الثاني فيتناول موضوع أسماء الله الحسنى في اللغة العربية مع ذكر الترجمة المقابلة لهذه الأسماء وعلاقتهم بعضهم ببعض من حيث التطابق والاختلاف ، في حين تناولنا في المبحث الثالث موضوع الدراسة التطبيقية لأسماء الإله العبرية من حيث ذكر الترجمة العربية لكل مصطلح ومدى التطابق بينهما ، إضافة الى مقدار التطابق والاختلاف بين الترجمتين العربية والعبرية التي ذكرت فيها هذه الأسماء.

الكلمات المفتاحية : إسم الإله ، العهد القديم ، أسماء الله الحسنى ، ترجمة عبرية ، ترجمة عربية ، ترجمة دينية .

תרגום שמות האֵל מהעברית לערבית
עיון תרגומי השוואתי יישומי

עוזר אינסטרוקטור
ויסאם עבד-אלסתאר דואח
אוניברסיטת בגדאד - הפקולטה של השפה
מחלקת השפה העברית

The translation of God Names from Hebrew into Arabic Applied contrastive translation study

Lecturer, Wisam Abdulsattar Dawah
University of Baghdad
College of languages
Department of Hebrew Language
wemaster1977@gmail.com
Mobile : 07707177525

Abstract

This research study deals with an important religious subject highly sanctified by the Jews and it is the subject of Gods' names in the Hebrew Language and translated into Arabic. The study includes axes which are the names of Gods in the old testaments that are of different indications and of different contents in term of names attributed to Gods among the Jews , besides , contradictions among these names with mentioning all the verses where these attributes were mentioned as indications for that. The 2nd axe deals with the subject of the reverent names of Allah in Arabic Language with mentioning the Hebrew Translation opposite to these names and its relations with each other in respect to correspondence and difference . The 3rd research deals with the applied study ,the names of Hebrew Gods .

Key Words: Names of God , Old testament , Sacred Names of Allah, Hebrew Translation, Arabic Translation, Religious Translation .

הקדמה

המחקר הזה מטפל בנושא דתי וקדוש אצל היהודים .שהוא נושא שם האל בעברית ותרגומו לערבית ، והוא מכיל צירים שהם ، שמות האל בספרי התנ"ך، והם רבים ובעלי משמעויות מגווניות ותוכן הווייתי שונה מבחינת גיוון התיאורים המיוחסים לאל אצל היהודים ، ומציאת הניגודים בתיאורים האלה עם זכור כל הפסוקים שבאו בהם התיאורים האלה כראיות על זה.

הציר השני מטפל בשמות האל הקדושים בערבים עם זכור התרגום העברי המקביל לשמות האלו ، והיחס בינים זה עם זה ، מבחינת ההתאמה והשינוי ، בעוד טיפלנו בציר השלישי נושא העיון היישומי לשמות האל העבריים מבחינת התרגום הערבי לכל מונח ומידת ההתאמה ביניהם ، נוסף על זה מידת ההתאמה והשינוי בין שני התרגומים הערבי והעברי שבהם נזכרו השמות האלו.

חשיבות המחקר:

המחקר הזה יוכל לידיעת את המשמעויות השונות הגורמות מתרגום שמות האל בין העברית והערבית.

מטרת המחקר:

המטרה היא לעזור בתרגום שמות האל מהעברית לערבית מתוך הראת את המשמעויות שונות והמגווניות לשמות האלו שבאים בספרי התנ"ך.

שיטת המחקר:

שיטת המחקר היא שיטה תרגומית השוואתי יישומית .

חומר המחקר:

שם אלוהים בתנ"ך، שמות האל הקדושים בין העברית והערבית ، העיון היישומי

פרטי המחקר:

שם אלוהים בתנ"ך

היהודים ציירו את אלוהים בצורה מוגשמת ותיארו אותה בתיאורי החוסר והחולשה ، והתיאורים של אלוהים מלאים דפי התנ"ך(בן-נון،2014،עמוד81) כי הוא אינו שונה הרבה מצורת בן אדם מפני שהיה מדבר עם משה פה אל – פה ומראה ולא בחידת(ערן ואחרים،2006،עמוד18) (פֶּה אֶל-פֶּה אֲדַבֶּר-בּוֹ، וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת)(במדבר ، 12 ،8)،והיה מתגלגל הצורה האנושית ובא בדמות איש ויאבק(שורץ،2002،עמוד404)(וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב، לְבַדּוֹ; וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ)(בראשית،32،24)، וגם היה כועס מאוד על מרים עד שנהיתה מצורעת כשלג(זקוביץ، 1987، עמוד 82) (וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל-מִרְיָם، וְהִנֵּה מְצֹרָעַת)(במדבר ، 12 ، 10)،ומתנחם: כי הוא התנחם על הרעה שאמר כי הוא עשׂה אותה

בעמו(שרלו،1999،עמוד77) (וַיִּנָּחֶם, יְהוָה, עַל-הָרָעָה, אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ)(שמות ، 32 ، 14)، או נוקם מעמו כאשר השאיר אותם במדבר ארבעים שנה(דנה ، 2014 ، עמוד 76) (וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר, אַרְבָּעִים שָׁנָה)(במדבר ، 14 ، 33)،ומחזיק את הבריתות והאמנות(הרטמן ، 2002 ، עמוד 44) (הִנְנִי מֵקִים אֶת-בְּרִיתִי אִתְּכֶם)(בראשית ، 9 ، 9)، והיה פוקד אשמי האבות על – בנים(גרוסן، 2007 ، עמוד 178) (פֹּקֵד עֲוֺן אָבֹת עַל-בָּנִים)(שמות ، 20 ، 8)، והיו ליהוה סימנים בולטים ، כי הברק،הרעם ועמוד הענן، היו מהסמנים המדרכים עליו(ורגון، 2015 ، עמוד 265) (וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן)(שמות ، 13 ، 21)، ומתיאורו גם הוא אל הקולות וברדה שהם צורה מצורת כוחו וגדולתו(שורץ ، 2002 ،עמוד 60) (، וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד)(שמות ، 9 ، 23)، גם הוּא אֵל המלחמה ולכן נקרא משם אֵל הצבאות(רביד ، 2011 ، עמוד 165) (וַתֹּאמַר, יְהוָה צְבָאוֹת)(שמואל א ، 1 ،11)،והיה לוֹ דרכים מיוחדים בלחימה שמטיל על עמו ، והעם הזה ממהיר להגשים אותם ، מפני שדרכים אלה מתאימים עם רעיונותיו ודעתיו ، כי אֵל ישׂראל היה רואה את החרמת הערים היא קורבן שמקריב בוֹ לאֵל(קופמן ، 2009، עמוד365) (וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל, וַיִּתֵּן אֶת-הַכְּנַעֲנִי)(במדבר ، 21– 3).

התנ"ך מייחס לאֵל הרבה מצורות האכזריות והקשיחות שהיה מטילן על עמו ، ומהצורות האלו משי בא על לשון האֵל(שגיא ، 2003 ، עמוד 136) (וְהָיָה כָּל-הָעָם הַנִּמְצָא-בָהּ, יִהְיוּ לְךָ לָמַס--וַעֲבָדוּךָ)(דברים20 ، 11)، ובמקום אחר בתנ"ך אנחנו רואים כי אֵל ישׂראל זועם ונסער כי הוּא דורש משאול מלך ישׂראל להשמיד עמלק(לבנון ، 2001، עמוד29) (עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת-עֲמָלֵק)(שמואל א، 10 ، 3)، והוּא אינו בעל רחמים וחמלה ולא מנסה להקריא את עבדו להדרכה אם מצא אותם על לא דתו אלא יועץ את עמו להכות את העיר ולאסור כל מה שבה(קימרון ، 2010 ، עמוד 194) (הַכֵּה תַכֶּה, אֶת-יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִוא--לְפִי-חָרֶב)(דברים ، 13 – 16)، והוא גם אֵל אכזרי וקנאי לעמו כי הוּא לוֹ אֵל לכל העמים אלא רק אֵל לבני ישראל(הולצר، 2009 ، עמוד211)، ולא היו לאֵל הזה כללים מוסריים רק ביחס לישׂראליים זה עם זה ، בעוד ביחס לגויים הוא לא היה מחוייב באף כלל דתי ، כי הוּא שציוה את עמו לגנוב את המצריים בשעת היציאה ממצריים(בזק ، 2006 ، עמוד 54) (וְשַׂמְתֶּם, עַל-בְּנֵיכֶם וְעַל-בְּנֹתֵיכֶם, וְנִצַּלְתֶּם, אֶת-מִצְרָיִם)(שמות ، 3 – 22)، ונראה שיהוה היה גס-לֵב ، כי הוּא היה מפתה את עמו להפיר את צואתו כדי שיהיה יכוֹל להענישׁ אותם ، אוֹ על דרךְ זה עשׂה עם פרעה כאשר קישה את לֵב בזדון ומנע אותה מלהאשיר את בני ישׂראל יוצאים ממצריים ، ואחר כן הציף אותה כּעונש על המניעה הזאת(ניצן ואחרים ، 1999 ، עמוד347) (אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת-לִבּוֹ, וְאֶת-לֵב עֲבָדָיו)(שמות ، 10 ، 1)، והיה ליהוה הוראות מיוחדת ، בו שלא חוסרת מהאכזריות בעתים רבות، האכזריות הזאת לא היתה מופנת לאויבי ישׂראל רק ، אלא הוּא היה אכזרי גם על ישׂראל רק ، אלא הוּא היה אכזרי גם על עמו הנבחר וזעום עליו מאוד אם לא היו מאזינים לצוואותו(שטרן، 2008 ، עמוד 173) (וּבָאוּ עָלֶיךָ כָּל-הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה, וְהִשִּׂיגוּךָ)(דברים ، 28 ،15)، והוּא מזהיר את עמו אם ישקדו להגשים את צוואתו ، הוא יפיץ אותם(אליצור، 2000 ، עמוד 239) (וֶהֱפִיצְךָ יְהוָה בְּכָל-הָעַמִּים)(דברים ، 28 ، 64)، לכךְ מצאנו כי תכונות אֵל בני ישׂראל، הוראותו והמדיניות שלו אינן נבאת על האלהות

במובנה האמתית ، אבל הן מחביאות אחרי הן תכונות לבני ישראל עצמם ، כי האֵל הזה הטיל על לשון השליחים שלו עיקרונות שאינן מתאימות לחלוטין עם התכונות האלוהיות(סימון ، 2002 ، עמוד200) .

התכונות האלו שזכרו אותן היהודים ליהוה הן רחוקות מאוד מתכונות האֵל، ובכך אומר ויליאם דיורנט:

" נראה כי היהודים פנו לאחד מהאלים של הכנענים וגרסו אותו בצורה שהיו הם עליה ، ועשו אותו אֵל חמור בעל משמה צבאית וסרבן ، ואחר – כך עשו גבולות לתכונות האלו כאלו נופחות אהבה בלבבות ، הדבר התומך לזה הוא כי מבין הארכיולוגיות שמצאו אותן בארץ כנען (שנת 1931) היא חרסים משארי תקופת הברונז (3000 לפני הספירה) ، ועלהים שם אֵל כנעני נקרא יה או יהו והוא יהוה אל העבריים(פולק ، 1999، עמוד 29).

2– שמות האל הקדושים בין העברית והערבית.

אללה יתעלה וישתבח בנקרא ב99 שמות،שמראים את תיאוריו הגדולי שלו ישתבח ויתעלה ، וכל שם מציין את גדולתו של הבורא יתעלה וישתבח(الرضواني، ٢٠٠٤، ص٦)، ושמות אלו הן שמות של שבח ، הילול ופיאור לאללה ، ושם תיאורי של התמימות וההוד שלו ، ושם מעשי והחוכמה ، הרחמים והצדקה שלו ישתבח ויתעלה ، נזכרו בספרים הקדושים או על פי אחד מהשליחים שלו או לא נזכרו כמה מהן ונשארו בעולם הנסתר ، לא יש אחד דומה לו בהן(القحطاني ، (ب.ت) ، ص١٤).

(הרחמן) והוא השם המקביל לשם הערבי (الرحمن)(אמיר ، ואחרים، 2006 ، עמוד 55).(הרחום) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرحيم)(קורן ، 2005 ، עמוד19).(המלך) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الملك)(שביד ، 2009، עמוד 44).(הקדוש ברוך הוא) והוא השם המקביל לשם הערבי (القدوس)(ג'יימס ، 2010، עמוד 14).(השלום) והוא השם המתורגם לשם הערבי (السلام)(שפינוזה ، 2003، עמוד 24).(המאמין) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المؤمن)(קורן ، 2005، עמוד 23).(השולט) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المهيمن)(ג'יימס ، 2010، עמוד 66).(היקר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العزيز)(אמיר ، ואחרים ،2006، עמוד 24).(הגבור) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الجبار)(שביד ،2009 ، עמוד 21).(המתגאה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المتكبر)(שפינוזה ، 2003، עמוד 53).(הבורא) והוא השם המקביל לשם הערבי (الخالق)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 73).(היוצר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الباري)(אמיר ، ואחרים، 2006، עמוד 18).(הצייר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المصور)(קורן ، 2005 ، עמוד 28).(המוחל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الغفار)(שביד ،2009 ، עמוד 77).(המנצח) והוא השם המתורגם לשם הערבי (القهار)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 98).(הנותן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الوهاب)(שביד ،2009 ، עמוד 51).(המפרנס) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرزاق)(אמיר ، ואחרים،2006 ، עמוד 49).(הפותח) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الفتاح)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 31).(הידען) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العليم)(קורן ، 2005، עמוד 41).(התופס) והוא השם המתורגם לשם הערבי (القابض)(ג'יימס ، 2010، עמוד

73).(הפורש) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الباسط)(שביד ،2009 ، עמוד 81).(המוריד) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الخافض)(אמיר ، ואחרים ، 2006، עמוד 41).(המרומם) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرافع)(קורן ، 2005، עמוד 18).(המחזק) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المعز)(שפינוזה ، 2003، עמוד 87).(המשפיל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المذل)(שביד ،2009 ، עמוד 26).(השומע) והוא השם המתורגם לשם הערבי (السميع)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 32).(הרואה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (البصير)(אמיר ، ואחרים،2006، עמוד 96).(השופט) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحكم)(שביד ،2009 ، עמוד 87).(הצודק) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العدل)(שפינוזה ، 2003، עמוד 52).(הנעים) והוא השם המתורגם לשם הערבי (اللطيف)(קורן ، 2005، עמוד 27).(הבקי) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الخبير)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 61).(המתון) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحليم)(אמיר ، ואחרים ،2006، עמוד 41).(העצום) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العظيم)(שפינוזה ، 2003، עמוד 47).(המכפר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الغفور)(קורן ، 2005، עמוד 58).(המודה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الشكور)(ג'יימס ، 2010، עמוד 63).(הגבוה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العلي)(אמיר ، ואחרים،2006 ، עמוד 87).(הגדול) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الكبير)(שפינוזה ، 2003، עמוד 54).(השמור) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحفيظ)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 99).(הזן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المقيت)(קורן ، 2005 ، עמוד 22).(הדיין) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحسيب)(שביד ،2009 ، עמוד 93).(המכובד) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الجليل)(אמיר ، ואחרים،2006 ، עמוד 75).(הנדיב) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الكريم)(שביד ،2009 ، עמוד 96).(המפקח) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرقيب)(קורן ، 2005 ، עמוד 25).(העונה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المجيب)(ג'יימס ، 2010، עמוד 83).(הרחב) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الواسع)(אמיר ، ואחרים، 2006، עמוד 77).(החכם) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحكيم)(שביד ،2009 ، עמוד 97).(האהוב) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الودود)(קורן ، 2005 ، עמוד 24).(המפואר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المجيد)(ג'יימס ، 2010، עמוד 92).(המוטיב) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الباعث)(אמיר ، ואחרים،2006، עמוד 82).(העד) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الشهيد)(שביד ،2009 ، עמוד 98).(האמת) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحق)(קורן ، 2005 ، עמוד 15).(הסוכן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الوكيل)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 76).(החזק)והוא השם המתורגם לשם הערבי (القوي)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 53).(האיתן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المتين)(שביד ،2009 ، עמוד 56).(הפטרון) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الولي)(קורן ، 2005 ، עמוד 55).(המשובח) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحميد)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 57).(המונה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المحصي)(אמיר ، ואחרים،2006 ، עמוד 66).(המתחיל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المبدئ)(שביד ،2009 ، עמוד 57).(המחזיר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المعيد)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 69).(המחייה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المحيي)(קורן ، 2005 ، עמוד

43).(הממית) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المميت)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 33).(החי) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الحي)(אמיר ، ואחרים،2006، עמוד 83).(הקיים) והוא השם המתורגם לשם הערבי (القيوم)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 79).(המוצא) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الواجد)(שביד ،2009 ، עמוד 63).(המוהלל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الماجد)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 32).(האחד) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الواحد)(קורן ، ישראל،2005، 63).(הנצחי) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الصمد)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 67).(היכול) והוא השם המתורגם לשם הערבי (القادر)(אמיר ، ואחרים،2006، 92).(בעל-יכולת) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المقتدر)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 105).(המקדים) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المقدم)(קורן ، 2005 ، עמוד 91).(המאחיר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المؤخر)(ג'יימס ، 2010، עמוד 59).(הראשון) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الأول)(שביד ،2009 ، עמוד 89).(האחרון) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الأخر)(קורן ، 2005 ، עמוד 98).(המופיע) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الظاهر)(אמיר ، ואחרים،2006، 68).(הפנימי) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الباطن)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 63).(המושל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الوالي)(שביד ،2009 ، עמוד 96).(המתנשא) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المتعال)(אמיר ، ואחרים،2006، 66).(המחסד) והוא השם המתורגם לשם הערבי (البر)(קורן ، 2005 ، עמוד 16).(הסלחן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (التواب)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 103.).(הנוקם) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المنتقم)(שביד ،2009 ، עמוד 65).(הסולח) והוא השם המתורגם לשם הערבי (العفو)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 72).(החומל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرؤوف)(קורן ، 2005 ، עמוד 32).(הישר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المقسط)(שביד ،2009 ، עמוד 61).(האוסף) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الجامع)(קורן ، 2005 ، עמוד 96).(העשיר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الغني)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 84).(המעשיר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المغني)(אמיר ، ואחרים،2006، עמוד 64).(האוסר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (المانع)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 17).(המזיק) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الضار)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 19).(המועיל) והוא השם המתורגם לשם הערבי (النافع)(קורן ، 2005 ، עמוד 94).(האור) והוא השם המתורגם לשם הערבי (النور)(אמיר ، ואחרים ،2006، עמוד 75).(המדריך) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الهادي)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 92).(הממציא) והוא השם המתורגם לשם הערבי (البديع)(שפינוזה ، 2003 ، עמוד 87).(הנשאר) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الباقي)(אמיר ، ואחרים،2006، עמוד 78).(המוריש) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الوارث)(שביד ،2009 ، עמוד 65).(הנבון) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الرشيد)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד 96).(הסבלן) והוא השם המתורגם לשם הערבי (الصبور)(שפינוזה ، 2003، עמוד 81.).(מולך המולכה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (مالك الملك)(שביד ،2009 ، עמוד 66).(בעל הכיבוד והוקרה) והוא השם המתורגם לשם הערבי (ذو الجلال والأكرام)(אמיר ، ואחרים،2006 ، עמוד 53).

הרוב הגדול מהשמות האלו הן מתורגמים ، מלבד כמה מהשמות והן (הרחמן ، הקדוש ברוךְ הוּא ، הבורא)(ג'יימס ، 2010 ، עמוד134).

– העיון היישומי:

אֲבִיר – יַעֲקֹב ، אֲבִיר– יִשְׂרָאֵל(אבן – שׁושן 1، 1974 עמוד 23 .): حامي حمى اسرائيل ، رب اسرائيل(من صفات الله في التوراة ، مخلص اسرائيل(שׂגיב 1، 1985 ، עמוד 7)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי ، (וְגֹאֲלֵךְ، אֲבִיר יַעֲקֹב)(ישעיה ، ٤٩ ، ٢٦)، (وفاديك إله يعقوب)(اشعياء ، ٤٩ ، ٢٦.)، התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי. השם הזה בא בפסוקים הבאים : " מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב " (בראשית24,49) ، " וְגֹאֲלֵךְ אֲבִיר יַעֲקֹב " (ישעיהו16,69) .

אֶבֶן – יִשְׂרָאֵל(אבן – שׁושן 1، 1974، עמוד23): طود اسرائيل(من صفات الله تعالى في التوراة) حامي اسرائيل وملاذه(שׂגיב 1 ، 1985،עמוד9)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי (רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל)(בראשית ،24,49)،(الراعي صخر اسرائيل)(التكوين49 , ٢٤)התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

אָדוֹן(אבן – שׁושן 1 ،1974، עמוד23):المولى تعالى(שׂגיב 1985,1 ، עמוד18.)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי(לָכֵן יְשַׁלַּח הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת، בְּמִשְׁמַנָּיו--רָזוֹן)(ישעיה 16،10)،(لذلك فإن الرب القدير سيفشي وباءً)(اشعياء،١٠، ١٦)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת " (ישעיה24,1) ، " הָאָדוֹן אֲשֶׁר אתם מבקשים"(מלאכי1,3).

אֲדֹנָי(אבן – שׁושן1,1974,עמוד27):الله تعالى ، رب العالمين ، المولى (ﷻ)(שׂגיב 1 ،1985،עמוד22)،תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי(בָּרוּךְ אֲדֹנָי)(תהלים،68 ،20)،(تبارك الرب)(التثنية،٦٨ ،٢٠)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " אֲדֹנָי יֱהוִה " (בראשית2,15) ، " וַיֹּאמַר אֲדֹנָי" (בראשית27,18) ، " בַּעֲצַת אֲדֹנָי" (עזרא3,10) .

אֵל(אבן – שׁושן 1 ،1974، עמוד90): أله ، الله ، رب(שׂגיב 1 ،1985، עמוד74)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי(אֵלִי אֵלִי، לָמָה עֲזַבְתָּנִי)(תהלים،2،22)،(إلهي،إلهي،لماذا تركتني؟)(المزامير،٢٢ ،٢)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " אֵל גְּמֻלוֹת" (ירמיה56,51) ، " אֵל דֵּעוֹת" (שמואל א3,2) ، " אֵל מִסְתַּתֵּר" (ישעיהו15,45) .

אֲדוֹן כֹּל– הָאָרֶץ(אבן – שׁושן 1 ، 1974،עמוד23): (المولى الكريم ، رب العالمين ، العلي القدير ، من بيده ملكوت السماء والأرض)(שׂגיב 1 ، 1985،עמוד18)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(מִלִּפְנֵי، אֲדוֹן כָּל–הָאָרֶץ)(תהלים97 ،5)،(نظرة الرب سيد الأرض كلها)(المزامير٩٧،٥)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי. והוא בא בפסוקים הבאים : " אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עֹבֵר" (יהושוע 11,3) ، " אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ בְּמֵי הַיַּרְדֵּן" (יהושע 3,13) ،

אֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים(אבן – שׁושן 1 ،1974، עמוד23): المولى الكريم ، رب العالمين ، العلي القدير(שׂגיב 1 ،1985، עמוד23)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים، וַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים)(תהלים،10 ،17)،(هو إله الالهة ورب الارباب)(التثنية،١٠ ،١٧).

אלוהִים ، אלוהִים(אבן – שׁושן1974,1، עמוד92): الله ، الرب ، الخالق ، المولى (ﷻ)(שׂגיב 1 ، 1985، עמוד75)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(בְּרֵאשִׁית،בָּרָא אֱלֹהִים،אֵת הַשָּׁמַיִם، וְאֵת הָאָרֶץ)(בראשית1،1)،(في البدء خلق الله السماوات والارض)(التكوين،١ ،١)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים" (בראשית3,1) ، " וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים" (שמות 2,6) ، " וַיָּבֹא אֱלֹהִים" (במדבר12,22) ، " יְהוָה אֱלֹהִים" (שמואל ב7 ,25) .

בּוֹרֵא(אבן – שׁושן 1 ،1974، עמוד ١٩٩): الخالق، الباري، الله تعالى(שׂגיב 1 ، 1985، עמוד ١٥٢)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (וּזְכֹר، אֶת-בּוֹרְאֶיךָ)(קוהלת،١٢ ، ١)،(فأذكر خالقك)(الجامعة،١٢ ،١)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם" (ישעיה5,42) ، " בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל" (ישעיה15,43) ،

גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ(אבן – שׁושן 1 ،1974، עמוד298): العلي العظيم ،الله تعالى(שׂגיב 1 ، 1985، עמוד223)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ، שֹׁמֵר)(קוהלת5،7)،(فإن فوق المسئول الكبير مسئولاً أعلى منه رتبة يراقبه)(الجامعة،٥ ،٧)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.

גְּדָל – חָסֶד(אבן – שׁושן 1 ، 1974،עמוד308): من صفات الله تعالى في التوراة (الرحمن الرحيم ، الجبار ، مالك الدنيا)(שׂגיב 1 ،1985، עמוד230)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(אֶרֶךְ אַפַּיִם، וּגְדָל-חָסֶד)(תהלים،145 ،8)،(بطيء الغضب ووافر الرأفة)(المزامير، ١٤٥،٨)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.

גְּדָל-כֹּחַ(אבן – שׁושן 1 ، 1974،עמוד308):من صفات الله تعالى في التوراة (الرحمن الرحيم، الجبار ، مالك الدنيا)(שׂגיב 1 ، 1984،עמוד230)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(יְהוָה، אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל-כֹּחַ)(נחום،1 ،3)،(الرب بطيء في غضبه وعظيم العزة)(ناحوم، ١،٣)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

גְּדֹל-הָעֵצָה(אבן – שׁושן 1 ، 1974، עמוד308):(الرحمن الرحيم ، الجبار ، مالك الدنيا)(שׂגיב 1 ، 1985، עמוד ٢٣٠)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(גְּדֹל- הָעֵצָה، וְרַב، הָעֲלִילִיָּה)(ירמיה،32 ،19)،(عظيم في المشورة وقادر في العمل)(ارميا،٣٢ ،١٩)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

גּוֹאֵל – יִשְׂרָאֵל(אבן – שׁושן 1 ، 1974، עמוד308): مخلص اسرائيل ، صفة الله تعالى في الكتاب المقدس(שׂגיב 1 ، 1985، עמוד235)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (כֹּה אָמַר-יְהוָה גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁוֹ)(ישעיה،49 ،7)،(وهذا ما يقوله الرب فادي اسرائيل وقدوسه)(اشعياء،٤٩،٧)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

יְהוָֹה ، יָהוָֹה(אבן – שושן 1 ، 1974، עמוד943): الكتابة الاصلية لأسم الله تعالى إله اسرائيل في التوارة [وتشمل صفات الله]، " הָיָה ، הֹוֵה וְהִיֶה " (كان ، كائنٌ ويكُون ، تقرأ) אֲדֹנָי أو הַשֵּׁם أو אֱלֹהִים ،(امتناعاً للفظ اسم الجلالة بصورته الأصلية خشوعاً لله تعالى) (שגיב 1 ، 1985، עמוד671)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (וַיֹּאמֶר אֵלָיו, אֲנִי יְהוָה)(שמות،6 ،2)، (وقال الرب لموسى : " أنا هو الرب")(الخروج، ٦،٢)، התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי. והוא בא בפסוקים הבאים : " וַיִּיצֶר יְהוָה" (בראשית9,2)، " וַיֹּאמֶר יְהוָה" (בראשית7,2) ، " וַיְדַבֵּר יְהוָה" (במדבר1,1) .

חנּוּן(אבן – שושן 2 ،1974، עמוד798): رحيم ، رحمن ، من الأسماء الحسنى في التوراة(שגיב 2 ، 1985، עמוד579)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (אֵל רַחוּם וְחַנּוּן)(שמות،34 ،6)،(الرب إله رؤوف رحيم)(الخروج، ٣٤،٦)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " אֵל רַחוּם וְחַנּוּן" (תהלים 86,15) ، " רַחוּם וְחַנּוּן יְהוָה" (תהלים8,103) .

יושב–הַכְּרוּבִים (אבן – שושן3 ،1974، עמוד1099): من اسماء الله تعالى في الكتاب المقدس(שגיב 2 ، 1985، עמוד771)، תרגום הצירוף בערבית הוא תרגום כללי(נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף ;יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה)(תהלים،80 ،1)،(يامن قدت (قوم) يوسف كالقطيع ، تجل يامن بنعمتك تجلس على عرشك فوق الكروبيم)(المزامير، ٨٠،١)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי אבל קרוב במשמעות.

מֶלֶךְ הַכָּבוֹד(אבן – שושן 3 ،1974، עמוד1367): رب العالمين، ملك السماوات والارض ، الله تعالى(שגיב2، 1985، עמוד968)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי (וְיָבוֹא, מֶלֶךְ הַכָּבוֹד)(תהלים،24 ، 8)،(فيدخل ملك المجد)(المزامير، ٢٤،٨)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

והוא בא בפסוקים הבאים : " מֶלֶךְ הַכָּבוֹד יְהוָה" (תהלים8,24) ، " מֶלֶךְ הַכָּבוֹד סֶלָה" (תהלים10,24) .

צוּר(אבן – שושן5 ،1974، עמוד2213): ملاذ ، صفة لله تعالى ملاذ الأتقياء(שגיב3 ، 1985، עמוד1499)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (לָבוֹא בְהַר-יְהוָה, אֶל-צוּר יִשְׂרָאֵל)(ישעיה ،30 ،29)،(أتياً الى جبل الرب وإلى صخر اسرائيل)(إشعياء ، ٢٩,٣٠)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " צוּר יִשְׂרָאֵל" (שמואל א3,23) ، "צוּר כֵּאלֹהֵינוּ" (שמואל א2 ,3) ، " צוּר עוֹלָמִים" (ישעיהו4,26) .

ה' צְבָאוֹת, ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת(אבן – שושן 5 ، 1974، עמוד2193): خالق السماوات والارض ، من الاسماء الحسنى في الكتاب المقدس(שגיב 3 ، 1985، עמוד1487)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי (וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה)(שמואל א،1 ،3)،(ويقدم ذبائح للرب القدير في شيلوه)(صموئيل أ، ١،٣)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר" (ישעיהו9,1) ، " אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת" (זכריה3,1) .

קָדוֹשׁ(אבן – שושן 6 ، 1974، עמוד2283): مقدس ، قدوس ، منزه ، معصوم ، من الاسماء الحسنى في التوراة ، اسم الجلالة(שגיב3، 1985، עמוד1542)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (אֵין–קָדוֹשׁ כַּיהוָה)(שמואלא،2 ،2)،(إذ ليس قدوس نظير الرب)(صموئيل א،٢،٢)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " קְדוֹשׁ אָנִי" (ויקרא44,11) ، " וְאַתָּה קָדוֹשׁ" (תהילים4,22) ، "אֶחָד קָדוֹשׁ" (דניאל13,8).

קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל(אבן – שושן 6 ، 1974، עמוד2283): قدوس اسرائيل ، الله تعالى(שגיב 3 ، 1985، עמוד1542)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (נִאֲצוּ אֶת–קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל)(ישעיהו ،1 ،4)،(واستهانوا بقدوس اسرائيل)(اشعياء،١ ،٤)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוקים הבאים : " אמר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל " (ישעיהו12,30) ، " עֲצַת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל" (ישעיהו6 ,19) .

קַנּוֹא(אבן – שושן 6 ،1974، עמוד2367): جبار ، غيور (من صفات الله تعالى في التوراة)(שגיב 3 ،1985، עמוד1595)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (אֵל–קַנּוֹא הוּא)(יהושע ،24 ،19)،(أنه إله غيور)(يشوع ، ١٩،٢٤)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.והוא בא בפסוק הבא : " אֵל קַנּוֹא" (נחום2,1) .

קוֹנֶה(אבן – שושן 6 ، 1974، עמוד2313.): خالق (الله تعالى) ، مالك (السماء والأرض))(שגיב 3 ، 1985، עמוד1563)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי (אֵל..... קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ)(בראשית،14 ،22)،(الرب الإله العلي, مالك السماوات والأرض)(التكوين ، ١٤ ،٢٢)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי. והוא בא בפסוק הבא : " קֹנֵה שָׁמַיִם" (בראשית19,14) .

שוכן עד(אבן – שושן 7 ، 1974، עמוד2683): ذو العرش المجيد ، صفة لله تعالى في الكتاب المقدس(שגיב 4 ،1985، עמוד1784)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות (אָמַר רָם וְנִשָּׂא, שֹׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ)(ישעיה ،15،57)،(يقول العلي السامي ، المقيم في الإبد)(اشعياء ، ٥٧ ، ١٥)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי אבל הוא קרוב במשמעות.

רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת (אבן – שושן 5 ،1974، עמוד1994): مالك السماوات ، الله تعالى(שגיב1985,3، עמוד1366)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי(זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ, לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת)(תהלים ،68 ،4)،(اشدوا لاسمه،مهدوا طريقاً للراكب في القفار)(المزامير، ٦٨،٤)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

אֵלשַׂגִּיא(אבן – שושן 7 ، 1974، עמוד2614): إله عظيم ، الله العلي العظيم ، الله جل جلاله)(שגיב4 ,1985، עמוד1738)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (הֶן–אֵל שַׂגִּיא, וְלֹא נֵדָע)(איוב ،36 ،26)،(فما اعظم الله ونحن لانعرفه)(ايوب، ٣٦ ،٢٦)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי.!

שַׁדַּי(אבן – שושן7، 1974، עמוד2620): الجبار ، الواحد القهار ، من الاسماء الحسنى في الكتاب المقدس(שגיב 4 ،1985، עמוד1742)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (אֲנִי-אֵל שַׁדַּי--הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי)(בראשית،17 ،1)،(أنا هو الله القدير)(التكوين ، ١٧ ، ١)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי. והוא בא בפסוקים הבאים : " שַׁדַּייְבָרֵךְ " (בראשית3,28) ، " שַׁדַּי פְּרֵה" (בראשית11,35) ، "שַׁדַּי יִתֵּן"(בראשית14,35) .

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל(אבן – שושן 7 ، 1974، עמוד2637): حارس اسرائيل ، الله تعالى(שגיב4، 1985، עמוד1752)، תרגום הצירוף בערבית מתאים לצירוף העברי (הִנֵּה לֹא-יָנוּם, וְלֹא יִישָׁן- שׁוֹמֵר, יִשְׂרָאֵל)(תהלים ،121، 4)،(لاينعس ولا ينام حافظ اسرائيل)(المزامير، ١٢١ ، ٤)،התרגום הערבי מתאים לפסוק העברי.

רב– חֶסֶד(אבן – שושן 6 ،1974، עמוד 2447): من صفات الله تعالى في التوراة (الرحمن الرحيم ، العطوف)(שגיב 4, 1985، עמוד 1642)، תרגום הצירוף בערבית לא מתאים לצירוף העברי אבל קרוב במשמעות(אֶרֶךְ אַפַּיִם، ורב– חֶסֶד)(תהלים،103، 8)،(بطيء الغضب ووافر الرأفة)(المزامير، ١٠٣،٨)،התרגום הערבי לא מתאים לפסוק העברי. והוא בא בפסוקים הבאים : "וְרַב חֶסֶד וֶאֱמֶת" (שמות6,34) ، "וְרַב חֶסֶד נֹשֵׂא" (במדבר18,14) ، "וְרַב חֶסֶד וְנִחָם" (יואל13,2) .

המסקנות:

הרבה משמות האל בעברית הן אינן מתאימים עם השמות בערבית מבחינת התרגום ، מפני שיש מהן שלא באו בערבית.

הרוב הגדול משמות האל הקדושים בשפה הערבית אין להן מקביל מתאים בשפה העברית.

התרגום הערבי של הפסוקים העבריים התנכ"יים הם ברובם מתאימים.

المصادر العربية:

الرضواني، محمود ، ٢٠٠٤، اسماء الله الحسنى الثابتة في الكتاب والسنة ، ط٢، دار الرضوان، مصر.

القحطاني ، سعيد بن علي بن وهف ، شرح اسماء الله الحسنى في ضور الكتاب والسنة ، مطبعة سفير ، الرياض ، بلا تاريخ.

الكتاب المقدس،١٩٩٥ ، ط٦ ، القاهرة ، مصر.

המקורות:

אבן – שושן ، אברהם ، 1974،המלון החדש، הוצאת קרית רית – ספר ، ירושלים.

אליצור ، יהודה ، 2000،ישראל והמקרא ، מחקרים גיאוגראפיים היסטוריים והגותיים ، הוצאת אוניברסיטת בר–אילן ، ישראל.

אמיר ، דבורה ، דפנה מוסקוביץ ، צאלח סואעד ، 2006، לחיות בארץ הקודש،להכיר ולכבד ، מעגלי הזמן בשלוש הדתות ، הוצאת המרכז לטכנולוגיה חינוכית ، תל–אביב .

בזק ، אמנון ، 2006، מקבילות נפגשות ، קקבילות ספרותיות בספר שמואל ، הדפסה הראשונה ، ירושלים ، ישראל.

בן–נון ، יואל،2014 ، המקוק הכפול ، השראה וסמכות במשנת הרב קוק ، לאחר את הבלתי מתאחד ، הוצאת הקיבוץ המאוחד ، ישראל.

ג'יימס ، ויליאם ،2010، החווייה הדתית לסוגיה ، מחקר בטבע האדם ، הוצאת מוסד ביאליק ، ירושלים .

גרוסן ، בנימן ، 2007، עולם לא – מושלם ، הוצאת ראובן מס ירושלים ، ישראל .

דנה ، נסים ، 2014، למי שייכת הארץ הזאת ؟ ،עיון מחודש בקוראן ובמקורות אסל אסלאמיים קלאסיים על עם ישראל،תורתו וזיקתו לירושלים ולארץ הקודש، הוצאת מוסד ביאליק ، ירושלים.

הולצר ، אלי ، 2009 ، חרב פיפיות בידם ، אקטיביזם צבאי בהגותה של הציונות הדתית ، הוצאת הפקולטה למשפטים אוניברסיטת בר –אילן ، ירושלים.

הרטמן ، דוד ، 2002 ، מסיני לציון ، הוצאת ספרים עם עובד ، תל – אביב .

ורגון ، שמואל ، 2015، בארצות המקרא ، מחקרים בנבואה ، בהיסטוריה ובהיסטוריוגרפיה נבואית ، הוצאת אוניברסיטת בר – אילן ، רמת – גן.

זקוביץ ، יאיר ، 1987، על תפיסת הנס במקרא ، תל – אביב ، ישראל.

לבנון ، אברהם، 2001 ، ויהי בימי שאול ، בית שאול המלך ، הוצאת כרמל ، ירושלים .

ניצן ، יוסף، 1999 ، יהושפט נבו ، מיכאל גרוס ، דרכים בפרשנות המקרא ، עיון בפרשנות ימי הביניים על התורה ، כרך ב ، תל – אביב ، ישראל .

סימון ، אוריאל ، 2002، בקש שלום ורדפה ، שאלות השעה באור המקרא ، המקרא באור שאלות השעה ، הוצאת מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד ، תל – אביב.

ערן ، עמירה ، בלהן פלדמן ، רינה שלף، 2006 ، החלום כסלם וכסמל ، חלומות ופתרונם בהגות היהודית וביצירה בת–זמננו ، הוצאת הספרים של צכון מופ"ת ، ישראל.

פולק ، פרנק ، 1999،הסיפור במקרא ، בחינות בעיצוב ובאמנות ،הוצאת מוסד ביאליק ، ירושלים .

קופמן ، צ'פ' ، 2009، בכל דרכ'ך דעהו ، תפ'סת האלוהות והעבודה בגשמ'ות בראש'ת החס'דות ، הוצאת אוניברסיטת בר–אילן ، רמת – גן ، ישראל.

קורן ، ישראל، 2005 ، המסתורין של הארץ ، מיסטיקה וחסידות בהגות של מרטין בובר ، הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה ، ישראל.

קימרון ، אלישע ، 2010 ، מגילות מדבר יהודה ، החיבורים העבריים ، הוצאת יד יצחקבו –צבי ، כרךְ ראשון ، ירושלים.

רביד ، ליאורה ، 2011، התנ"ךְ היה באמת ، ירושלים ، ישראל.

שביד ،אליעזר ، 2009، סידור התפילה ، פילוסופיה ، שירה ומסתודין ، הוצאת ידיעות אחרונות וספרי חמד ، ישראל .

שגיא ، אבי ، 2003، דבשוורץ ، מאה שנות ציונות דתית ، אישים ושיטות ، הוצאת אוניברסיטת בר–אילן ، רמת –גן ، ישראל .

שטרן، דינה ،2008،שאנחנו כגוף אחד ، מחקר ב" עובדיה בעל מום" וב"שבועת אמונים " לשש"י עגנון ، הוצאת ראובן מס בירושלים ، ישראל.

שרלו ، יובל ، 1999 ، בצלמו ، האדם הבורא בצלם ، הוצאת ראובן מס בירושלים ، ישראל.

תנ"ךְ ، 2017، הוצאת מכון ממרא ، ירשלים .